

Naslov članka/Article:

100-letnica rojstva Rada Simonitija in njegove *Preproste besede*

Avtor/Author:

Franč Križnar

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Glasba v šoli in vrtcu št. 1-2/2016, letnik 19

ISSN 1854-9721

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2016

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/glasba-v-soli-in-v-vrtcu/>

100-letnica rojstva Rada Simonitija in njegove *Preproste besede*

Uvod

Kako priljubljen je v zavesti Slovencev pevec Goriških Brd skladatelj in dirigent Rado Simoniti (1914–1981) priča 100-letnica, ki le ni šla povsem neopaženo mimo. Umetnik je bil rojen 15. maja 1914 v Fojani v Goriških Brdih. Glasbeno se je šolal v Ljubljani (Danilo Švara) in bil že pred 2. svetovno vojno učitelj v Splitu (na tamkajšnji mestni glasbeni šoli (1937–39) in potem do odhoda v partizane (1939–1943) zborovodja zbora Slovenskega narodnega gledališča – ljubljanske opere. Ob postvarjalnem delu je študiral tudi kompozicijo in dirigiranje na ljubljanski Glasbeni akademiji. Ko je vstopil v partizane je najprej na osvobojenem ozemlju v Črnomlju vodil pihalni orkester, godbo na pihala, leta 1944 pa je v italijanski Gravini pri Bariju ustanovil legendarni moški pevski zbor Jugoslovanske armade »Srečko Kosovel.« Po vojni je bil v letih 1945–78 s prekinitvami, vse do upokojitve dirigent zbora Slovenske filharmonije in ljubljanske opere. Prav tako je šele po končani vojni formalno zaključil študij na Akademiji za glasbo (1946). Simonitijeva ustvarjalnost je tesno prepletena z njegovim postvarjalnim delom, saj je svoje poznavanje izraznih možnosti zborovskega stavka širil tudi kot vodja številnih zborovskih ses-

tavov: od šolskega zbora v gimnazijskih letih, moškega zbora Krakovo – Trnovo, Akademskega pevskega zbora, pevskega zbora društva Tomislav v Splitu, partizanskih pevskega zbora, Zbora Slovenske filharmonije in številnih drugih. Ob tem ga je prevzel tudi »čarobni« del italijanske operne romantike in verizma, s katerim se je srečeval pri svojem dirigentskem delovanju v ljubljanski operi. Prav vplivu slednjih lahko pripišemo izjemen pomen, ki ga ima melodija v njegovih vokalnih delih, tako v samospevih kot tudi v zborih:

»[...] to je tista glasbena prvina, ki se ji nikdar ne izneveri; v njej mu je težišče izraza in z njo dosega najlepše učinke. Odeva jo v harmonije, ki so lahko včasih tudi prav napete in kromatične, vendar vedno blagozvočne in mehke [...]« (Rafael Ajlec).

Novosti, ki jih je prinašala nova glasba 20. stoletja, je sprejemal zadržano in le v tolikšni meri, kolikor jih je lahko vključil v svoj izrazni jezik. Podobno velja pri Simonitiju tudi za uporabo folklornega gradiva, ki mu je sicer dobrodošlo sredstvo za ustvarjanje kolorita, nikoli pa orodje za ideološko opredeljenost njegove glasbe. Kot skladatelj je najprej opozoril nase s partizanskimi samospevi: *Talcem, Samo en cvet, Mesečina, Bosa*

Simonitijsva rojstna hiša v Fojani danes (foto FK).

pojdiva, Pomlad, Še veš ... Na Krasu, Po dežju, Sanjala si o vrtnicah rdečih, Romanca, Ples v rdečem idr. Odlikovale so ga najprej tudi množične pesmi: Le vkup, uboga gmajna, Pesem o Titu ..., kasneje pa tudi povsem umetni pevski zbori: Starka za vasjo, Na oknu glej obrazek bled, Kaj ti je deklica, Lastovki v slovo, Ljubzenske pesmi iz Rezije, Čriček na vrtu, Dopolnil dan je bolečino, Lepo moje ravno polje, Sonatina v soncu idr. in seveda njegova edina opera Partizanska Ana, katere prvi takti so nastali že v času 2. svetovne vojne, kar je edinstveni Simonitijev dosežek evropskega formata. Simonitijev zborovski opus zaznamuje tudi izredna pestrost ustvarjalnih pristopov, ki pa jih ne smemo razumeti kot plod postopnega zorenja njegovega umetniškega nazora, temveč prej kot odziv na konkretne ustvarjalne pobude. Tudi med njegovimi skladbami za moške in ženske zборе najdemo celo vrsto izvajalsko zahtevnih del, v katerih s sodobnim glasbenim jezikom gradi izrazno bogate glasbene podobe. Mednje lahko prištejemo odmev vojnih grozot in bivanjskost. V drugih pa se zavestno omejuje na bolj tradicionalna glasbena sredstva, vendar ni njegov izraz ob tem nič manj prepričljiv. Dosega ga z ekspresivnimi melodičnimi linijami, premišljenim uravnavanjem zborovske zvočnosti ter izmenjevanjem spevnih in recitativnih odsekov, z navezovanjem na tradicijo zborovske šaljivke ali idealiziranih impresij iz podeželskega sveta.

Za svoje delo je prejel Prešernovo nagrado (1949), bil je zraven, ko sta jo leta 1952 prejela Zbor in orkester Slovenske filharmonije (mešani Zbor SF je Simoniti vodil v letih 1948–58), veliko Prešernovo nagrado za svoje življenjsko delo na področju glasbe pa je prejel 1976. Nazadnje je največ živel in deloval v Ljubljani, kjer je 14. maja 1981 tudi umrl.

Simpozij in Zbornik (2006–2008)

Ob 25-letnici Simonitijsve smrti, v maju 2006, je v njegov spomin novogoriški Kulturni dom priredil mednarodni muzikološki simpozij na Gradu Dobrovo v njegovih Goriških Brdih in koncert njegovih samospevov ob izteku glasbenega ciklusa Goriške muze. Kot so takrat ugotovili, gre v primeru Simonitija za briškega skladatelja in dirigenta, najpomembnejšega primorskega glasbenega ustvarjalca. Uvodni predavatelj je bil ta hip prvi slovenski muzikolog zasl. prof. dr. Primož Kuret, njegov študent na ljubljanski AG in odličen poznavalec Simonitijsvega življenja in dela. Do potankosti ga je opisal na vseh njegovih življenjskih postajah, dodal številne citate drugih in za to uporabil bogato in relevantno literaturo o njem. Muzikologinja in glasbena pedagoginja mag. Lučka Winkler Kuret se je tako na simpoziju kot v pričujočem Zborniku spopadla s Simonitijsvo podobo opernega dirigenta, kar je vseskozi in največ tudi bil: najprej kot zborovski dirigent (v ljubljanski Operi; 1939) pa vse do svojega finala, kjer je leta 1978 odšel v pokoj kot vodilni dirigent Opere in baleta SNG. Zgodovinarica in muzejska svetnica mag. Slavica Plahuta je opisala samo drugi del (1943–1945) tj. čas glasbe in upora na Primorskem, v katerega je nemalo svojih umetniških glasbenih niti vtikal prav Simoniti; četudi na povsem drugih koncih svoje domovine. Ta zgodovinski in umetniški fenomen v okviru evropskega odpora fašizmu in nacizmu je prav Simonitiju pomenil začetek njegove glasbene ustvarjalnosti, iz katere je s samospevnimi in zborovskimi prvinci izšel že kot prvi zmagovalc. Vzoredni Simonitijev čas na drugem polu, torej čas resne zabavne glasbe je opisal prof. dr. Aleš Gabrič, slovenski specialist za področje novejših zgodo-

vine slovenske kulture (INZ in FDV, Ljubljana). Domačinka, mlada pedagoginja Staša Peršolja Bučinel je predstavila enega najboljšejših Simonitijevih ustvarjalnih fragmentov, njegove zборе. Edini tujec, avstrijski muzikolog in stari znanec tovrstne slovenske znanstvene glasbene scene prof. dr. Hartmut Krones z Dunaja pa je predstavil analizo Simonitijevega moškega zbor a cappella *Odi et amo* št. 85 iz Katulovih *Carmin*. Zakaj zdaj to? Zato, ker je imel skladatelj kot absolvent klasične gimnazije poseben odnos do latinskih besedil, četudi gre morda za manj vredno ali pomembno Simonitijevo zborovsko skladbo; tujec (avtor Krones) pa dokaj nevtralen odnos do notnega oz. glasbenega dela, pač pa tudi do tekstovnega odnosa z glasbo: delo je jasno na dlani. Ta edini prispevek je v Zborniku objavljen v slovenskem in nemškem jeziku. Simonitijevih samospjev pa se je lotil prof. mag. Ivan Florjanc z ljubljanske Akademije za glasbo. Svoje poglede in analize je avtor črpal iz kar osmih skladateljevih samospjevnih zbirk in tudi na ta način opozoril na Simonitijevo dokaj izenačeno vrednost njegovega samospjevnega (in zborovskega) opusa. Prof. ddr. Jonatan Vinkler s Fakultete za humanistiko v Kopru Univerze na Primorskem se je dotaknil Simonitijevega poeta za svojo glasbo: Karla Destovnika Kajuha. Vse od davnega P. Trubarja pa do K. Destovnika Kajuha je razprl svojo literarnoanalitično pahljačo, da bi lahko »dokazal« omenjeno navezo: Kajuh-Simoniti. V Zborniku sledi še spisek uporabljenih virov in literature, povzetki razprav, biografije avtorjev ter imensko kazalo. Samemu simpoziju pa je sledil še večer Simonitijevih samospjevov. Njegove vokalno-instrumentalne miniature so v viteški dvorani gradu Dobrovo prepevali in igrali priznana slovenska koncertna in operna pevca in pevka ob klavirski spremljavi Nataše Valant: Mirjam Kalin/alt, Marko Kobal/bariton in Marjan Trček/tenor. Iz predgovora omenjenega Zbornika, ki ga je napisala in objavila direktorica Kulturnega doma Nova Gorica Pavla Jarc, izvemo še marsikaj obrobne tako o samem simpoziju kot o izdaji Zbornika.

Dva CD-ja s Slovenskim komornim zborom in z dirigentom dr. Mirkom Cudermanom (2008)

V seriji Slovenske zborovske glasbe sta že leta 2008 izšla dva CD-ja Slovenskega komornega zbora z dirigentom dr. Mirkom Cudermanom z 22 + 23 Simonitijevimi zbori: na prvi (št. 50) je tako 22 mešanih zborov, na drugi (št. 51) pa še 12 ženskih in 11 moških zborov. To je največ, kar je v tej seriji lahko posvečeno samo enemu skladatelju pa še tukaj je bil potreben izbor glede na ugotovljeno število Simonitijevega bogatega vokalnega opusa. Veliki slovenski vokalni strokovnjak, soustanovitelj SKZ, dirigent in zborovodja dr. Mirko Cuderman je znal to preceniti, kar spet po drugi strani uvršča skladatelja med vodilne tovrstne slovenske glasbene poustvarjalce. Pevec Goriških

Brd tako spet po drugi strani ostaja velik Slovenec, a še večji glasbenik. V omenjenem diskografskem opusu 55 Simonitijevih zborov so poleg našega edinega poklicnega pevskega ansambla sodelovali še številni in to kar zborovski solisti in solistke: Renata Vereš Klančič in Zdenka Tozon (obe sopran), Darja Vevoda (alt), Matej Vovk (tenor), Rok Bavčar in Matevž Kink (oba bariton), Peter Martinčič in Tadej Osvald (oba bas). Obe plošči kot celotno serijo Slovenske zborovske glasbe so pospremili med poslušalce poleg navedenih še: glasbena producentka Marinka Strenar, tonski mojster Branko Škrajnar, izdajateljica sta bila SKZ in SF, oblikovanje, tisk in izdelava plošč pa je delo Audio Video Studia d.o.o. Racman. Tudi na ta način nam ostaja v trajnem spominu in zapisu eden najbogatejših vokalnih, tj. zborovskih opusov, ki nam jih je zapustil jubilant Simoniti v »svojem« letu 2014. Med mešanimi zbori (a cappella) so to: *Starka za vasjo* (1948; bes. Srečko Kosovel), *Dolga nočka, temna si ti* (1953; ljudska), *Jesenska* (1953; Lojze Krakar), *Jaše k nam Zeleni Jurij* (1956; Manko Golar), *Teloh* (1957; Tone Selliškar), *Debeli Kum* (1958; Ivica Čermak, prev. Ivan Minatti), *Pesem dreves* (1958; Vislava/?), *Preproste besede* (1963; Tone Pavček), *Nekje* (1970; Mojca Krže), *Čakanje* (1976; Andrej Kokot), *Bolnik* (1976; Ivan Cankar), *Trenutek večnosti* (1976; Anton Kokot), *Tam sredi morja* (1976; Ivan Cankar), *In pride čas* (1976; Igor Malahovsky), *Labod* (1976; Srečko Kosovel), *Na Vipavskem* (1976; Ludvik Zorzut), *V album* (1976; Ivan Cankar), *Pod jasnim soncem rdeča roža* (1976; Ivan Cankar), *V tesni kletki* (1976; Ivan Cankar), *Tržaški bori* (1977; Dan/?), *Kam je šla moja mladost* (1977; Ivan Cankar) in *Sonce, nada, že je ugasnilo* (1981; Srečko Kosovel). Med ženskimi zbori (a cappella) R. Simonitija pa najdemo na drugem CD-ju (št. 51) še: *Lepo moje ravno polje* (1949; narodna), *Čriček na vrtu* (1952; Dora Gruden), *Dopolnil dan je bolečino* (1952; Pavle Oblak), *Balada* (1954; Srečko Kosovel), *Jesen* (1954; Srečko Kosovel), *Kurje*

Znamka R. Simonitija, 2014.

gospe (1956; Črtomir Šinkovec), *Sonatina o soncu* (1968; Zlata Gorše), *Nočna slika* (1969; Srečko Kosovel), *Jesenska pesem* (1970; Srečko Kosovel), *Ciklame* (1972; Srečko Kosovel), *Pozna jesen* (1972; Aladin Lanc) in *Čriešnje so rdače* (1976; Ludvik Zorzut). Med 11 Simonitijevimi moškimi zbori (a cappella) pa na tej plošči lahko prisluhnemo še: *Dva možička, vinska ptička* (1959; Silvin Sardenko/Alojzij Merhar), *Pesem galebu* (1968; ljudska s Hebridskega otočja, prev. Valens Vodušek), *Večerja* (1975; Srečko Kosovel), *Maj v Brdih* (1976; Ludvik Zorzut), *Mati jagoda* (1976; Ludvik Zorzut), *V nedeljo popoldne* (1976; Ludvik Zorzut), *Buskelce* (1976; Ludvik Zorzut), *Kličem vas* (1977; Srečko Kosovel), *Nocoj* (1977; Rudi Stopar), *Ladja na morju* (1981; Ciril Zlobec) in *Slika z morja* (1981; Marta Gorup). Ob izbrani in prebrani Simonitijevi glasbi gre še dodatno za nov izbor izvrstne slovenske literarne umetnosti, poezije, v kateri po skladateljevem izboru prevladujeta Ivan Cankar in Srečko Kosovel. Z notno zbirko *Preproste besede* pa gre še dodatno za kombinacijo slišnega in vidnega, gre za neke vrste interdisciplinarno in multidisciplinarno dimenzijo glasbene umetnosti na primeru Rada Simonitija.

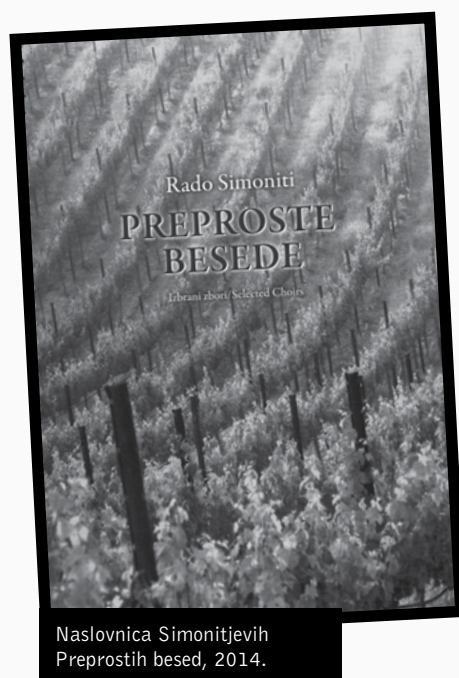
Preproste besede (Izbrani zbori; 2014)

Na tiskovni konferenci (Ljubljana, Slovenska filharmonija, Osterčeva dvorana, 7. 11. 2014) so omenjeno Simonitijevo zbirko in pa koncert, ki je nekako zaključil »Simonitijevo leto 2014,« predstavili direktor Slovenske filharmonije Damjan Damjanovič, direktor JSKD mag. Igor Teršar, avtor izbora skladb in urednik zbirke *Preproste skladbe*, dolgoletni zborovodja in urednik izbranih del Simonitija Mitja Gobec in avtor uvodnika omenjene zbirke ter poznavalec dela in življenja Simonitija zasl. prof. UL dr. Primož Kuret.

»Ne poznam nobenega ustvarjalca, ki ne bi prišel v stisko, zadrego in nesoglasje z dolžnostmi in čustvi pri ustvarjanju. Moja pesem naj otroku utolaži jok, starcu pa naj privabi na izmučeni obraz nasmeh! Ko se rodimo, nam je že zapisano,

da bomo tudi preminuli. V tem tako kratkem času življenja nas spremlja in vodi hrepenenje, ljubezen, sovraštvo in odpuščanja. To ni dano samo nam, ki ljubimo slovensko zemljo, ampak vsem, ki živimo na tem planetu. Mislim, da vsi ustvarjalci enako čutimo. Srečen bi bil in bom, če bodo moje pesmi in glasbo vsi – brez razlike narodnosti in rase – razumeli tako, kot sem jo zapisal. Vsi smo samo ljudje!« (Rado Simoniti).

Simoniti je pomemben slovenski skladatelj tudi Prešernov nagrajenec (1976). Skladati je začel v partizanih in se pozneje s svojim delom neizbrisno uveljavil kot dirigent in skladatelj, ki je osvajal z izjemnim melodičnim darom, poznavanjem človeškega glasu in še posebej kot eden najboljših zborovodij, kar smo jih Slovenci kdaj imeli. Med letoma 1944 in 1980 je ustvaril obširen opus (skoraj 600 glasbenih enot), med katerimi imajo pomemben delež prav zborovske skladbe, lastne skladbe in priredbe. Uglasbil je besedila Mateja Bora, Ivana Cankarja, Karla Destovnika Kajuha, Alojza Gradnika, Iga Grudna, Srečka Kosovela, Pavleta Oblaka, Toneta Pavčka, Smiljana Samca, Toneta Seliškarja, Cirila Zlobca, Ludvika Zorzuta, Otona Župančiča in drugih. Samo njegov zborovski skladateljski opus obsega okoli 300 skladb, od tega je 200 izvirnih in 100 priredb ljudskih pesmi ali predstavitev. Kar četrtina od vseh ima instrumentalno spremljavo. Simonitijeve skladbe so bile povečini tiskane v reviji *Naši zbori* in v raznih priložnostnih izdajah ali posamezno. Celostne zbirke zborovskih skladb Simoniti ni doživel. Po desetih letih prizadevanj in ob 100-letnici skladateljevega rojstva je pred nami zbirka 60 najbolj znanih in najboljših Simonitijevih del. Prvotni izbor je že v 90. letih opravil Ivo Jelerčič.

Naslovnica Simonitijevih Preprostih besed, 2014.

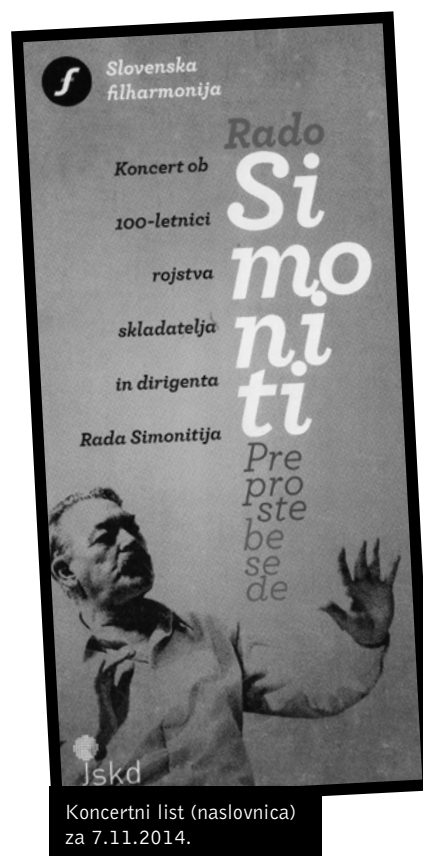
Njegov izbor je bil nekoliko obširnejši, vendar zelo podoben temu. Skupaj z urednikom te izdaje Mitjo Gobcem sta skušala celostno zajeti osebnost skladatelja, ki sta ga oba osebno tudi dobro poznala. Njegov opus je odraz časa in okolja, v katerem je živel, deloval in ustvarjal. Pri pregledu skladb, ki so v zbirki objavljene, se jima ponuja zanimiva ugotovitev: velika večina skladb je pisana v tonalitetah z nižaji ali v molovskih tonalitetah. Lestvice z višaji ali v durovih tonalitetah so redke. Simoniti je bil odličen dirigent in zborovski praktik. Pretanjen posluš in verjetno videnje barv tonskih višin in harmonij (sinestezija) sta mu najbrž narekovala izbiro takih tonalitet. Vsem zborovodjem, zlasti primorskim, še posebej pa slovenskim zborovskim pevcem s to zbirko ponuja Javni sklad za kulturne dejavnosti kot 45. zvezek Edicij JSKD nabor tistih skladb, ki jih je Simoniti namenil prav njim. Omenjena zbirka (cena je 18 €) je na vsega 135 straneh izšla v 300 izvodih. Glavni in odgovorni urednik zbirke je kar direktor JSKD mag. Igor Teršar sam, računalniško notografijo je v okviru Accordie, d.o.o. oskrbel Andrej Lenarčič, lektorica objavljenih tekstov je bila Dragica Breskvar, prevod v angleški jezik je opravila Irena Bezjak, naslovnico pa je oblikoval Matjaž Mohor. Tisk in vezavo je opravila Cicero, d.o.o. V zbirki najdemo tako Simonitijeve mešane (str. 8–51), moške (52–92) in ženske zборе (93–128).

Kaj pa otroški in mladinski zbori? So enakovredni drugim, pomembni za našo revijo *Glasba v šoli in vrtcu* in sodijo med najpomembnejši Simonitijev opus. Ja, tudi nanj so pomislili, napovedali ter obljubili izdajo v nadaljnji skrbi obujanja slovenske glasbene dediščine in še posebej Simonitijevega opusa. Konec koncev je bil prav Simoniti soustanovitelj Mednarodnega mladinskega pevskega festivala v Celju in vsa leta do svoje prezgodnje smrti njegov tesni sodelavec, sopotnik in aktivni udeleženec; prav tako tudi naše neposredne predhodnice, revije za mladinsko zborovsko glasbo Grlice (1953–1988).

Vse zborovske skladbe pričajo o Simonitijevem ustvarjalnem nazoru, ki ga je najlepše ponazoril skladatelj sam z izjavo: »Muzika se piše s srcem, ne pa z algoritmi.«

Koncert ob 100-letnici rojstva skladatelja in dirigenta ... (SKZ in solisti, dirigentka Martina Batič, dvorana Marjana Kozine SF, 7. nov. 2014)

Izbor Simonitijevih zborov z dodanimi samospevi pa je bil na sporedu še na zaključnem koncertu (2014), ki je zaokrožil vse tovrstne slovesnosti. Že pred tem koncertom lahko ugotovimo, da gre za res eminentno obeležitev skladateljevega rojstva in njegove okrogle 100-letnice. SF je skupaj z JSKD uvedla koncert z namenom, saj je Simoniti prav v tej hiši (SF) pred dobrimi 65.

leti vodil imenitni zbor Slovenske filharmonije, ki je bil takrat (1948–1958) velik, oratorijski oz. kantatni (okoli 75-članski). Na sporedu umetniške vodje in dirigentke **Martine Batič** pa so bili tako Simonitijevi mešani kot ženski in moški zbori, zraven pa še trije samospevi. Lepa dramaturgija, ki je prikazala našega skladatelja in zborovodjo v vsej njegovi (po)polni luči. Zvok našega SKZ se je prav v zadnjih letih (odkar ga je od skoraj do takrat nenadomestljivega dr. Mirka Cudermana prevzela zdajšnja voditeljica, 2009–2012 → M. Batič) vedno bolj pogloblja, polni in izčiščeno ter vokalno diferencira. Zvok postaja zdaj tudi prepoznavna in blagovna znamka našega SKZ kot je bilo morda pred desetletji to najprej zaznati v orkestru SF. Mešani sestav SKZ je uvedel tale večer s tremi popularnimi Simonitijevimi deli in ga zaključil tudi na koncu še s tremi: *Starka za vasjo*, *Pod jasnim soncem rdeča roža*, *Debeli Kum*, *Jesenska*, *Moje sarcé* in *Preproste besede*, trije mladi solisti so odpeli tri Simonitijeve samospeve ob klavirski spremljavi Aleksandre Namumovski Potisk (sopranistki Gordana Hleb in Martina Burger sta predstavili *Preveč je sreče* in *Večerni hlad*, tenorist Vladimir Čadež pa še *Še veš*). Od ženskih zborov smo slišali še: *Balado*, *Sonatino v soncu*, *Da b' žveglico 'mela* in *Zakaj se ti dečva kna vdaš*, od moških pa še: *Ladjo na morju*, *Buskelce*, *Pesem galebu* in *Dva možička*, *vinska ptička*. Pred polno zasedeno Kozinovo dvorano SF pa je sledil še obvezen Simonitijev dodatek.

Lepo zaokrožen Simonitijev glasbeni poliptih, obarvan tako z umetniško kot pedagoško in znanstveno dimenzijo je tudi v kronološkem in ne le dramaturškem glasbenem loku zaokrožil današnjo podobo slovenskega skladatelja in dirigenta Rada Simonitija.

Spomenik v Novi Gorici (foto Franc Križnar).

Grob v Fojani (foto Franc Križnar).

